మరాఠీ సాహితీ సదనంలో ద్వయ దీపాలు

- గబ్బిట కృష్ణమోహన్

'అహో తుమ్హీ "యుగాంత" వాచ్లా కా?'

'నై హో, అజూన్ "యయాతి" కాదంబరీ సుధా వాచ్లా నాహీ. మిళత్ నాహీ.'

యుగాంత పుస్తకం చదివారా అన్న ప్రశ్నకి అబ్బే, యింకా *యయాతి* నవల కూడా చదవలేదు, దొరకటంలేదు అన్న జవాబిది. పుణేలో యింటా బయటా, ఆఫీసుల్లో యిద్దరు వ్యక్తులు కలిస్తే చాలు 1960 దశకంలో ఈ సంభాషణ జరుగుతుండేది – మనం ఈ సినిమా చూశావా, ఆ సినిమా బాగుందా అని మాట్లాడుకున్నట్టు. నవలకి మరాఠీ వాడుకభాషలో కూడా 'కాదంబరీ' అన్న చక్కటి పదాన్ని వాడతారు. పుస్తకాలు కొని చదివే అలవాటు తక్కువుగా వున్న రోజుల్లో వాడవాడలా సర్క్యులేషన్ లైబ్రరీలు పుస్తకప్రియుల అవసరాలు తీరుస్తుండేవి, ఈ రెండు పుస్తకాల్ని అడ్వాన్స్ బుకింగ్ చేసుకునేవారు అప్పట్లో. ఎవరు చూసినా వీటి గురించే మాట్లాడతారెందుకు? ఏమిటీ రచనల గొప్పదనం? తెలుసుకోవాలంటే వాటి ఇంగ్లీషు అనువాదాలు చదవాలి. అవి లభ్యం కావటానికి చాలాకాలం పట్టింది. చదివిన తరవాత నిజం – నిజంగా, సాహితీ ఔన్నత్య సాక్షాత్కారమైంది. ఈ రెండు రచనలకీ వ్యాస మహాభారతంతో సంబంధం వుండటం కాకతాళీయం.

యయాతి

ముందుగా వెలుగు చూసింది విష్ణు సఖారాం ఖాండేకర్ (1899-1976) రచించిన యయాతి నవల. మరాఠీ సాహిత్యంలో చేసిన విశిష్ట కృషికి గుర్తింపుగా ఖాండేకర్‌కి పద్మభూషణ్ సత్కారం (1968)తోపాటు యయాతి రచనకి 1960 లో కేంద్ర సాహిత్య అకాడెమీ అవార్డు, 1974లో దేశంలో అత్యున్నత పురస్కారంగా పరిగణించే జ్ఞానపీఠ్ (వాగ్దేవి పురస్కారం) అవార్డులు లభించాయి. రెండున్నర లక్షల పైబడి కాపీలు అమ్ముడైనాయి. ఇంగ్లీషులో *యయాతి – ఎ క్లాసిక్ టేల్ ఆఫ్ లస్ట్* పేరుతో వై.పి. కుల్కర్ణి (ఓరియంట్ పేపర్‌బ్యాక్స్), తెలుగులో యార్లగడ్డ లక్ష్మీప్రసాద్ (సాహిత్య అకాడెమీ) అనువాదాలు వున్నాయి. తెలుగు యయాతి కేవలం నగర గ్రంధాయల్లోనే కానీ బుక్ షాపుల్లో కనిపించదు.

మహాభారతం ఆదిపర్వంలో దేవయాని, కచుడు, యయాతి, శర్మిష్ఠలకు చెందిన ఉపాఖ్యానం ఆధారంగా తెలుగులో యయాతి పేరుతో కాల్పనిక రచనలు వచ్చాయి. గిరీష్ కర్నాడ్ రాసిన మొదటి నాటకం యయాతి. దానికి తెలుగు అనువాదాన్ని అందించిన భారతీ రావు – 'యయాతి కథలో పది నాటకాలకు సరిపడే ఇతివృత్తాలు నవరసాలుగా ప్రవహిస్తాయి … … ఆదిమానవుడి నుండి ఆధునిక మానవుడి వరకూ మనిషిలో అంతర్లీనమైన ఎమోషన్స్ – ప్రేమ, ద్వేషం, స్వార్ధం, స్వాభిమానం, అసూయ, విషయలాలసత, యౌవనంలో ప్రకోపించే కామం, దానివలన కోల్పోయే విచక్షణ – ప్రస్ఫుటంగా కనిపిస్తాయి' అన్నారు.   1938లో కచ–దేవయాని సినిమా వచ్చిందని గూగుల్ సమాచారం.

హస్తినాపురం రాజు నహుషుడి కొడుకు యయాతి, పరాక్రమవంతుడు.   తండ్రి మరణంతో సింహాసనం అధిష్టిస్తాడు. శుక్రాచార్యుడి కుమార్తె దేవయాని, అసురరాజైన వృషపర్వుడి రాజ్యంలో వుంటాడు కుమార్తెతో. వృషపర్వుడి కూతురు శర్మిష్ఠ. దేవయాని, శర్మిష్ఠలు చెలిమితో మెలుగుతుంటారు. దేవగురువు తన కుమారుడైన కచుడిని శుక్రాచార్యుల నుంచి   మృతసంజీవినీ విద్య నేర్చుకురమ్మని పంపిస్తాడు. కచుడు దేవయానిని మచ్చిక చేసుకుని శిష్యరికం చేస్తుంటే

రాక్షసులు కచుడు ఎందుకు వచ్చాడో గ్రహించి చంపేసి కాల్చిన చితాభస్మాన్ని శుక్రాచార్యులు యిష్టంగా సేవించే మద్యంలో కలిపి తాగిస్తారు. దేవయానికి కచుడు మీద వల్లమాలిన ప్రేమ, కానీ గురుపుత్రిక అవడంతో కచుడు ఆమెను సోదరిగా భావిస్తాడు. విషయం తెలుసుకున్న దేవయాని తండ్రిని బతిమాలి, బెదిరించి కచుడికి పునర్జీవనం కలిగించమంటుంది. అలానే చేసి శుక్రా చార్యుడు మృతసంజీవినీ విద్యను కూడా అనుగ్రహిస్తాడు. కచుడు దేవలోకానికి తిరిగి వెడతాడు. ఒకసారి జలకాలాటలో దేవయానిని అవమానపరుస్తుంది శర్మిష్ఠ. భరించలేక దేవయాని బావిలో దూకి, వేటకి వచ్చిన యయాతి రక్షిస్తే వామహస్తం పట్టుకున్నందుకు పాణిగ్రహణం చేసుకోమని ప్రాధేయపడుతుంది. సరేనంటాడు యయాతి ఆమె సౌందర్యానికి ముగ్ధుడై. తన్ను అవమానించిన శర్మిష్ఠను తనతో దాసిగా తీసుకెడుతుంది దేవయాని. వారికి యదు అన్న కుమారుడు జన్మిస్తాడు. ఒకసారి శర్మిష్ఠను చూసిన యయాతి ఆమెను మోహిస్తాడు, ఆమె కూడా యయాతిని గాఢంగా ప్రేమిస్తుంది. వారికి కలిగిన కుమారుడు పురు. రోజురోజుకీ విషయలాలసకు బానిసై పగలు, రాత్రి భేదం లేకుండా మద్యం, మగువలతో గడుపుతాడు యయాతి. విషయం తెలుసుకున్న శుక్రాచార్యుడు కుమార్తెను దుఃఖింపచేసినందుకు యయాతికి వార్ధక్యం కలిగేట్టు శపిస్తాడు. యయాతి తను యింకా దేవయానిని అనుభవించాలి, సంతృప్తి కలగలేదు అంటూ వేడుకుంటే నీ కొడుకులెవరైనా తమ యవ్వనం నీకిస్తూ బదులుగా నీ వార్ధక్యం పుచ్చుకోడమే దీనికి మార్గం అంటాడు శుక్రాచార్యుడు. యదు వొప్పుకోడు, పురు వొప్పుకుంటాడు; యయాతికి తిరిగి యవ్వనం లభిస్తుంది. కొడుకు వార్ధక్యాన్ని చూసి తప్పు తెలుసుకుని పశ్చాత్తాపంతో కుంగిపోతూ మళ్ళీ తన రూపు తనకిమ్మని ప్రాధేయపడి, పురును సింహాసనం మీద కూచోబెట్టి దేవయాని, శర్మిష్ఠలతో వానప్రస్థాశ్రమానికి వెళ్ళడంతో కథ ముగుస్తుంది.

కామాంధుడైన యయాతి భోగలాలసతో తన ముసలితనాన్ని కొడుకుకి సంక్రమింపచేసి తాను మరలా యవ్వనుడు కావటాన్ని చిన్నప్పుడు భారతంలో చదివిన ఖాండేకర్‌కు, దీనికన్నా మరణశయ్య మీదున్న హుమాయాన్‌ను చూస్తూ తండ్రి బాబరు తన ఆయుష్షు పోసుకుని కొడుకు బతికితే బావుండని వాపోయిన వుదంతం నచ్చింది. అయినా యయాతి కథ ఆయన మనసులో నలభై సంవత్సరాలపాటు అంతర్లీనంగా వుండిపోయింది. కాలేజిలో కాళిదాసు శాకుంతలం చదువు తున్నప్పుడు ఆయనకొక సందేహం వచ్చింది. శకుంతలని అత్తవారింటికి సాగనంపుతూ కణ్వమహర్షి, 'యయాతేరివ శర్మిష్ఠా భర్తృర్బహుమతా భవ' (శర్మిష్ఠ ఎంతగా యయాతికి ప్రీతిపాత్రురాలో నీవు కూడా నీ భర్తకి అంత ప్రీతిపాత్రం కావాలి) అని ఆశీర్వదిసాడు. యయాతికి దేవయాని అంటే మక్కువ కదా మరి కాళిదాసు యిలా ఎందుకు చెప్పించాడు కణ్వమహర్షి చేత? భారత కథలో శుక్రాచార్యుడు యయాతికి వార్ధక్యం సంభవించాలని శపిస్తే అతను 'నేను మరింకా దేవయానితో సంభోగ సుఖాన్ని అనుభవించాలి, సంతృప్తి కలగలేదు, కనక నన్నీ వార్ధక్యం నుంచి విముక్తి కలిగించి నా యవ్వనం నాకు వొసగు' అని వేడుకుంటాడు. ఈ సందేహాన్ని నివృత్తి చేసుకోడానికి డాక్టర్ గుణే అనే సంస్కృ త అధ్యాపకుడిని వివరించమంటే ఆయన, 'శర్మిష్ఠను యయాతి గాంధర్వ వివాహం చేసుకున్నాడు, శకుంతలా దుష్యంతుల వలె. పైగా దుష్యంతుడు పురు (యయాతికీ శర్మిష్ఠకీ పుట్టినవాడు) వంశానికి చెందినవాడు, పూర్వీకుల గాంధర్వ వివాహాన్ని వుదహరిస్తూ కాళిదాసు గొప్ప ఔచిత్యం ప్రదర్శించాడు,' అన్నారు. ఇది కేవలం పరీక్షాపత్రంలో సమాధానికే పనికొస్తుంది; ఖాండేకర్ జిజ్ఞాసను సమాధాన పరచ లేకపోయింది. 'భర్తృర్బహుమతా భవ' అన్నదాంట్లో చాలా అర్థం యిమిడి వుందని తరచూ తొలుస్తుండేది. అంతకు ముందు 'కాంచనమృగ', 'క్రౌంచవధ' అన్న రెండు నవలలు పురాణగాథల నేపథ్యంతో రాసి, 1950 దశకంలో సమాజంలో కలుగుతున్న మార్పుల్ని, నైతిక విలువల పతనాన్ని గమనించి సమకాలీనంగా వున్న యయాతి యితివృత్తాన్ని తన కల్పనా చాతుర్యంతో నవలగా రాశారాయన.

ఈ రచనలో చెప్పుకోదగ్గ అంశం కథని పాత్రల చేత – యయాతి, దేవయాని, శర్మిష్ఠల చేత – చెప్పించడం. ఆయా సమయాల్లో, సందర్భాల్లో పాత్రల మనసులో జరుగుతున్న సంఘర్షణ, కల్లోలాలు వారి చేతనే చెప్పించి మెప్పించగలగటం గొప్ప యత్నం. ముఖ్యంగా మొదటిరాత్రి కొంచెం మధువు సేవించి వచ్చిన యయాతిని తాను బ్రాహ్మణుడి కుమార్తెనన్న గర్వంతో తనకు యిలాంటివి గిట్టవనీ, యికనుంచి అంతఃపురానికి వచ్చినప్పుడు మధువు, మదిరలకు దూరంగా వుండమని దేవయాని హెచ్చరిస్తుంది కుల అహంకారంతో. యయాతి తాను క్షత్రియుడు కనుక వేటాడటం, మదిర సేవించడం క్షాత్ర ధర్మమని చెప్పినా వినిపించుకోదు. తండ్రి శుక్రాచార్యుడికి మదిర యిష్టం. కచుడి చితాభస్మాన్ని కలిపిన మదిరను సేవించి విషయం తెలుసుకున్న పిదప బ్రాహ్మణుడైన శుక్రాచార్యుడు దాన్ని నిషేధించిన వుదంతం భారతకథలో వుండటం గమనార్హం.

శుక్రాచార్యుడి నుంచి మృతసంజీవినీ విద్య నేర్చుకుని స్వర్గలోకానికి తిరిగి వెళ్ళడంతో భారత కథలో కచుడి పాత్ర ముగుస్తుంది. ఖాండేకర్ రచనలో కచుడు వస్తూ పోతుంటాడు. ముఖ్యంగా పతాక సన్నివేశంలో వచ్చి శుక్రాచార్యుడి కన్నా ఎక్కువ విద్య నేర్చుకున్నందుకు యయాతికి వార్ధక్యం, కొడుకు పురుకు మరల యవ్వనం అనుగ్రహిస్తాడు కచుడు. (పురు భార్య చంద్రలేఖ – కల్పితపాత్ర – భర్త వార్ధక్యాన్ని భరించలేక ఆత్మహత్య చేసుకోడంతో గిరీష కర్నాడ్ నాటకం ముగుస్తుంది).

యుగాంత

డాక్టర్ ఇరావతీ కర్వే రాసిన యుగాంత వ్యాసకదంబం భారతంలోని కొన్ని పాత్రలు, అవి వ్యవహరించిన తీరును తులనాత్మకంగా పరిశీలించి రాసినవి. మహాభారత కథ కల్పితం కాదనీ, క్రీస్తు శకానికి ముందు వెయ్యి సంవత్సరాల కిందట జరిగిందనీ విశ్వసిస్తారు. ప్రముఖ ఆర్కియాలజిస్ట్, హిస్టోరియన్ – విల్ డ్యురాంట్ (*ది స్టోరీ ఆఫ్ సివిలిజేషన్,* మొదటి సంపుటం, అవర్ ఓరియంటల్ హెరిటేజ్, పేజీ 562) మహాభారతంలోని కొన్ని పాత్రలు వేదాల్లో కూడా ప్రస్తావించ బడినందుకు రెండు గొప్ప వంశాల మధ్య జరిగిన మహాసంగ్రామానికి చారిత్రక ప్రాతిపదిక వున్నట్టు తెలియపరుస్తుంది అన్నారు.

భండార్కర్ ఓరియంటల్ రిసెర్చ్ ఇన్స్టిట్యూట్, పుణే వారు చేపట్టిన బృహత్తర కార్యక్రమం – వ్యాస మహాభారతంలో శతాబ్దాలుగా ఎవరికి తోచిన విధంగా వారు, ముఖ్యంగా భృగు వంశీయులు, శ్లోకాలనీ ఉపాఖ్యాలనీ కల్పించి చొప్పించిన వాటిని తులనాత్మకంగా పరిశీలించి మధ్యకాలంలోని చేర్పుల్ని ఏరి అసలు భారతాన్ని ప్రచురించడం. ఈ కార్యక్రమంలో దేశం నలుమూలలనుంచి అన్ని భాషల లిపులలో వున్న వ్యాస భారతపు తాళపత్ర గ్రంథాలు సేకరించి పరిశీలించి కాలాను గుణంగా జరిగిన చేర్పుల్ని తొలగించి ఒక *క్రిటికల్ ఎడిషన్* సంపుటాలు ప్రచురించారు భండార్కర్ ఇన్స్టిట్యూట్ వారు. యుగాంతకి ఆధారం ఈ సంపుటాలే. అయితే యిప్పటివరకు లభించిన ప్రాచీన తాళపత్ర గ్రంధాలు ఎనిమిది, తొమ్మిది శతాబ్దాలకంటే ముందువి కావు. అయినా మరింత సంశోధనలో యిలా కల్పితాలన్నీ తొలగిస్తూ పోతుంటే ఏదో ఒకరోజు – మహాభారతానికి ఆధారమైన జైమిని రచన *జయ* అందుబాటులోకి రావచ్చు.

క్షత్రియుల వివాహేతర సంబంధంలో జన్మించినవారు సూతులు. వీరు దర్బారులో రాజులకి సన్నిహితులుగా, సలహాదారులుగా, గాయకులుగా గడిపేవారు. వూరూరా తిరిగే కొంతమంది సూతులు పదిమంది గుమికూడే ప్రదేశాల్లో, యజ్ఞయాగాది క్రతువుల్లో మధ్యాహ్నం పూట విరామ సమయంలో వీరుల గాథల్ని గానం చేస్తుండేవారు. కాలక్రమేణా

పురాణగాథలు కూడా చేరాయందులో. సూతులు గానం చేసిన – మహాభారతం, రామాయణం, మరితర పురాణాలకి శౌతవాంగ్మయమని ప్రత్యేకమైన పేరునిచ్చారు డాక్టర్ యస్.వి. కేత్కర్. సూతులనుంచి ఒకానొక కాలంలో బ్రాహ్మణులైన భృగు వంశీయుల అధీనంలోకి వచ్చి తమ వంశ చరిత్రలు కూడా వీటిలో వారు చొప్పించినట్టు డాక్టర్ వి.యస్. సుఖ్టంకర్ విశ్వసనీయంగా చూపించినట్టు డాక్టర్ కర్వే చెబుతారు.

ఈ వ్యాస పరంపరలో మొదటిది 'ఆఖరి ప్రయత్నం'. శంతనుడి కుమారుడైన దేవవ్రతుడు భీష్ముడిగా మారడం, కురు వంశాభివృద్ధికి ఆయన పడిన పాట్లు; విచిత్రవీర్యుడికి, ధృతరాష్ట్రుడికి, పాండురాజుకి, విదురుడికి తనే స్వయంగా కన్యకలని వెదికి తెచ్చి వివాహాలు చేసి సింహాసనం మీద కూచోకపోయినా రెండు తరాలపాటు అధికారం చెలాయించడం; దుర్యోధనుడు యువరాజైన తరవాత అధికారం, ప్రాబల్యం సడలినా కురుక్షేత్ర సంగ్రామం వరకు కౌరవులనే అంటిపెట్టుకుని – యుద్ధంలో ప్రజ్ఞావంతుడు కాకపోయినా సైన్యాధ్యక్ష పదవిని స్వీకరించి కర్ణుడిని దూరంగా వుంచడం మొదలైన అంశాలని పేర్కొంటూ గాంధారి నుంచి మాద్రి వరకు ప్రత్యక్షంగానో పరోక్షంగానో భారతగాథలో స్త్రీలకి భీష్ముడి వల్ల జరిగిన అవ మానాలను, అన్యాయాలను సహేతుకంగా నిరూపిస్తారు రచయిత్రి. ఆత్మత్యాగం చేసినవాడిలో ఎక్కడో ఒక మూలన స్వార్థం నక్కివుందా? విచిత్రవీర్యుడు పెళ్ళయిన కొంతకాలానికే మరణిస్తే వంశాభివృద్ధికి వ్యాసుడిని పిలిపించి మరదళ్ళకి పిల్లల్ని కలిగించడం ఎందుకు చేశాడు – దర్బారులో ఎంతోమంది కురువంశ యోద్ధులు వుండగా? ఎలాగైనా కురువంశం అంతరించరాదనే పట్టుదలతో భీష్ముడు స్త్రీలకు జరిపిన అన్యాయం వివరిస్తుంటే సమకాలీనత ద్యోతకమవుతుంది. భీష్ముడు గొప్ప రణరంగ యోధుడు కాదనీ, అయినా తనొక వీరుడు అని నమ్మాడనీ, ప్రజలు కూడా అలానే విశ్వసించారనీ తెలుస్తుంది. భీష్ముడు చేసిందల్లా మహాభారతంలో అడుగడుగునా ప్రస్తావించబడిన ఒకే ఒక యుద్ధం – మూడువారాలపాటు పరశురాముడితో సాగించిన పోరాటం. దీన్ని విశ్లేషిస్తూ అది నిజం కాదని చెబుతారు రచయిత్రి. కృతయుగంలో హైహ యులని మట్టుపెట్టినవాడు పరశురాముడు. ఆ తరవాత వచ్చినవాడు అయోధ్య రాముడు. రాముడి తరవాత చాలా కాలానికి మహాభారత కథ జరిగింది. కనక భృగువంశీయులు భారతంలో యిమిడ్చిన కల్పనల్లో ఒకటి, భీష్మ-పరశురాముల సంగ్రామం. కురుక్షేత్ర సంగ్రామంలో మూడవరోజున జరిగిన యుద్ధంలో కృష్ణుడు చక్రంతో రథం మీదనుంచి దూకి భీష్ముడిని చంపబోవటం (బమ్మెర పోతనగారి భీష్మస్తుతి – *కుప్పించి ఎగసిన కుండలంబుల కాంతి ...* వగైరా మనోహరమైన పద్యాలు గుర్తుకొస్తాయి కదూ!) కూడా తరవాతి రోజుల్లో చేర్చిన కల్పన అనీ, కథాంశానికి భిన్నమనీ; తొమ్మిదవరోజున రథసారథి అయిన కృష్ణుడు చేతిలో వున్న చెన్నాకోలుతో భీష్ముడి మీదకి దూకిన సంఘటన హేతుబద్ధంగా, అతిశయోక్తులకు పోకుండా వుందంటారు కర్వే. కఠోర ప్రతిజ్ఞ చేసిన భీష్ముడు చివరికి సాధించిందేమిటి అన్నది ప్రశ్నగానే మిగులుతుంది అంటారావిడ.

గాంధారి, కుంతి, ద్రౌపది వ్యాసాలలో కూడా కొన్ని కుతూహలమైన ప్రశ్నలు రేకెత్తించారు.

'తండ్రీ కొడుకులా?' అన్న వ్యాసంలో విదురుడికీ, ధర్మరాజుకీ మధ్యనున్న అనుబంధాన్ని, సంబంధాన్ని, బాంధవ్యాన్ని విశ్లేషిస్తూ, వారిద్దరి సంబంధమూ, ఆత్మీయతలు – కృష్ణార్జునులలా, దుర్యోధన కర్ణులలా స్నేహానికే పరిమితం కాదనీ, ఒక తండ్రీ కొడుకుల అనుబంధమని నిరూపిస్తారు. వాళ్ళిద్దరి జీవితాలు ఒకే రీతిలో గడవటం గురించి తెలుపుతూ మహాభారతం ఏ పాత్రల రహస్యాలనీ దాచలేదనీ, కర్ణుడు కుంతీపుత్రుడని బాహాటంగా వివరిస్తుందనీ; ఒకవేళ ధర్మరాజు – కుంతికీ విదురుడికీ పుట్టి వుంటే మరి ఆ విషయం ఎందుకు గోప్యంగా వుంచిందా గ్రంథం? పాండురాజు సమ్మతితో వేర్వేరు దేవతల అనుగ్రహంతో కుంతి కుమారులను కన్నది. ముందుగా మృత్యువుకు అధిపతి అయిన యముడిని ప్రార్థించి

యుధిష్ఠరుడిని కన్నది. విదురుడు యమధర్మరాజు అవతారమని చెబుతారు. అప్పటి రాజధర్మం ప్రకారం తమ్ముడైన విదురుడు అన్నివిధాలా పాండురాజుకి సంతతి కలిగించేందుకు అర్హుడు. కురుక్షేత్ర యుద్ధం ముగిసిన తరవాత జరిగిన రెండు సంఘటనలు కూడా దీన్ని బలపరుస్తాయి. ధృతరాష్ట్రుడు, గాంధారి, విదురుడు, కుంతి వానప్రస్థం చేస్తున్నప్పుడు పాండవులు వచ్చి కలిసి వెడుతుండేవారు. ఒకసారి విదురుడు కనబడకపోడం గమనించి ధర్మరాజు అడిగితే అతను ఘోర తపస్సు చేస్తున్నాడనీ, చిక్కి శల్యమైనాడనీ, బట్టలు కూడా ధరించడం లేదనీ ధృతరాష్ట్రుడు చెబుతాడు. వెంటనే ధర్మరాజు పరుగెత్తుకుంటూ వెళ్ళి, 'విదురా, ఆపండిది. నేను, మీ ప్రియమైన యుధిష్టిరుడిని,' అంటాడు. యోగవిద్యతో విదురుడు ధర్మరాజు అంగాంగాల్లోకి ప్రవేశించి తన జీవితాన్ని, అవయవాల్ని, బుద్ధిపటిమని అతనికి సంక్రమింపచేస్తాడు. మరణానికి చేరువైన తండ్రి కటికనేల మీద పడుకుని కొడుకుని తన మీద పడుకోమంటూ తన సర్వాంగాల్ని ధారపోస్తున్నానని చెప్పినప్పుడు ఆ కొడుకు, 'నేను గ్రహిస్తున్నాను' అనడమనేది ఉపనిషత్తుల్లో వివరించిన విషయం. మరి విదురుడు అందుకే అలా చేశాడా? రెండు అధ్యాయాల తరవాత వ్యాసుడు వచ్చి ధృతరాష్ట్రుడితో, విదురుడు – తనకీ విచిత్రవీర్యుడి భార్యకీ యోగశక్తి వల్ల కలిగిన సంతానమని, యముడి అవతారమని; ఆతని యోగశక్తితో యుధిష్టిరుడు కుంతికి జన్మించాడనీ; విదురుడే ధర్మరాజనీ, ధర్మరాజే విదురుడనీ తెలుపుతాడు. అప్పటి క్షాత్రధర్మం ప్రకారం సంతానం కలగజేయడానికి క్షత్రియుల్లో కేవలం ఒకే ఒక తనయుడి కోసం మాత్రమే వితంతువైన మరదలితో సంభోగం చెయ్యాలి, అందువల్లనే విదురుడు మరోసారి కుంతిని సమీపించలేదు.

'పరధర్మో భయావహ' అన్నది ద్రోణాచార్యుడి కొడుకు అశ్వత్థామ బ్రాహ్మణవంశ ధర్మాన్ని మరిచి క్షత్రియ ధర్మాన్ని ఆపాదించుకున్నా సర్వసైన్యాధిపతి కాకపోవడం గురించిన వ్యాసం. కౌరవులందరూ మరణించిన తరవాత దుర్యోధనుడు కొలనులో దాక్కుంటే ఆ సంగతి తెలిసి కృపాచార్యుడినీ, కృతవర్మనీ వెంటబెట్టుకుని అశ్వత్థామ బాహాటంగా దుర్యోధనుడితో సంభాషిస్తుంటే చూసిన కొందరు ఆ విషయం పాండవులకి తెలుపుతారు. పాండవులు వెంటనే అక్కడికొస్తే దుర్యోధనుడికి సాయం అందించకుండా అశ్వత్థామ అడవుల్లోకి పారిపోయి దాక్కుంటాడు. భీముని గదకి పడిపోయిన దుర్యోధనుడి దుస్థితి తరవాత చూసి ప్రతీకారంగా పాండవుల గుడారాల్లోకి ప్రవేశించి నిద్రలో వున్న ధ్రుష్టద్యుమ్నుడినీ, ఐదుగురు ద్రౌపదీ కుమారుల్ని హతమారుస్తాడు. ఆలోగా కృపాచార్యుడు, కృతవర్మ గుడారాలకి నిప్పు పెడితే భయాందోళనలతో పరుగెత్తున్న వారందర్నీ మట్టుపెడతాడు. చివరిదశలో వున్న దుర్యోధనుడికి ఈ సంగతి పరుగెత్తుకుంటూ వెళ్ళి తెలపగానే అతను ప్రాణాలు విడుస్తాడు. బ్రాహ్మణకులంలో పుట్టిన అశ్వత్థామ, తండ్రి ద్రోణాచార్యుల రాజ్యానికి రాజు కాలేకపోయాడు. అర్జునుడికన్నా తండ్రినుంచి ఎక్కువ విద్యలు నేర్చుకున్నవాడు కౌరవుల విజయానికి తోడ్పడక తన ప్రాణానికి ముప్పు రాకుండా ప్రతిఫలం తీర్చుకున్నాడు. కులధర్మం వదిలినా క్షత్రియుడు కాలేకపోయాడు, స్వధర్మాన్ని త్యజించిన మరచిపోలేని పాత్ర యిది. చివరకి కృష్ణుడి శాపంతో దేశదిమ్మరిగా వేలాది సంవత్సరాలు జీవిస్తూ, ఎవరూ ఆశ్రయం యివ్వని నిర్భాగ్యపు బతుకు గడిపినవాడు అశ్వత్థామ.

'కృష్ణ వాసుదేవ' వ్యాసంలో మహాభారతంలో మానవమాత్రుడిగా వున్న కృష్ణుడు వాసుదేవ బిరుదుకి అర్హత సంపాదించే దిశలో చేసిన కృత్యాలు తెలుస్తాయి. వాసుదేవుడంటే వసుదేవుడి కొడుకు అని కాక, జైన వాఙ్మయంలో అగుపడే బిరుదు అని సహేతుకంగా చెప్తారు రచయిత్రి. అలాగే భగవద్గీతలో మొదటి ఆరు అధ్యాయాలు మాత్రమే మహాభారతంలోని భాగాలనీ, తతిమ్మా అధ్యాయాలు తరవాత కాలంలో కలిపినవనీ, ఉపగీతగా చెప్పుకునేది అసంబద్ధమనీ అసలు భారతంలో భాగమే కాదనీ వాదిస్తారు.

మహాభారత యుద్ధ పరిసమాప్తి, యాదవవంశ నిర్మూలనలతో ఒక శకం, ఒక జీవనశైలి ముగిసినట్టు చెబుతారు. వేదాలతో, ఉపనిషత్తులతో, మహాభారతంతో ఆరంభించిన సమాజం ఎందుకు తలకిందులైంది? జీవితపు కఠిన సత్యాల్ని వెరవకుండా ఎదుర్కున్న సమాజం కాల్పనిక పలాయనవాదంతో భక్తికీ, పురాణపురుషుల ఆరాధనకీ ఎందుకు తలవొగ్గింది? ఒకప్పుడు జంతుమాంస భక్షణ – గోమాంసంతో సహా – చేసిన సమాజం గోమూత్రం తాగుతూ, గోవు మలాన్ని తింటూ, గోపూజతో ఎందుకు తృప్తి పడుతోందని మిత్రుడు అడిగిన ప్రశ్నలకు తన వద్ద సమగ్రమైన జవాబు లేదంటూ అందరూ ఆలోచించడానికి వీటిని ప్రస్తావించానంటారు.

ఏదెలా వున్నా ఆ భాష (సంస్కృతం) యింకా మనకు అర్థం కాగలిగి మహాభారతాన్ని చదివి మెచ్చుకోగలందుకు కృతజ్ఞతాపూర్వకులం అని మరో మిత్రుడు చెప్పాడన్నారు. జీవనవృత్తులు, అన్నిరకాల ప్రామాణిక సాక్ష్యాలు, లిపి – వుండి కూడా దాన్ని చదవలేకపోవడం వల్ల మొహంజధారోలా అగమ్యగోచరం కాకుండా, మూడువేల సంవత్సరాల కిందట పాడుకున్న *జయ* కావ్యాన్ని ఈనాటికీ తను చదవగలగటం, ఆ కథలో తనని తాను గుర్తించుకోడం గొప్ప అదృష్టంగా భావిస్తున్నానని ముగిస్తారు, బెర్లిన్ విశ్వవిద్యాలయంలో ఆంత్రోపాలజీలో డాక్టరేట్ పట్టా (1930) పుచ్చుకున్న శ్రీమతి ఇరావతీ కర్వే.

వ్యాస మహాభారతాన్ని కానీ, ఆంధ్ర మహాభారతాన్ని కానీ చదవలేని, చదివినా అర్థం చేసుకుని విశ్లేషించలేని నాబోటి వారు ఆలోచనలు రేకెత్తించే *యుగాంత* చదివితీరాలి. తెలుగు అనువాదం వుందంటారు కానీ బుక్ షాపుల్లోనూ, నగర గ్రంథాలయాల్లోనూ కనబడటంలేదు. ఇరావతీ కర్వే సంక్షిప్తీకరించి స్వయంగా ఇంగ్లీషులోకి అనువదించిన రచన ఓరియంట్ బ్లాక్ స్వాన్ (ఒకప్పటి ఓరియంట్ లాంగ్మన్) వారు ప్రచురించారు, లభ్యమవుతోంది.

* * *

G. Krishna Mohan, Flat # 105
Srinilaya Sagar View, 6-3-1099/1/9
Somajiguda   Hyderabad 500082
040-66105247 Mobile: 9391015247
e mail: mohangabbita@gmail.com

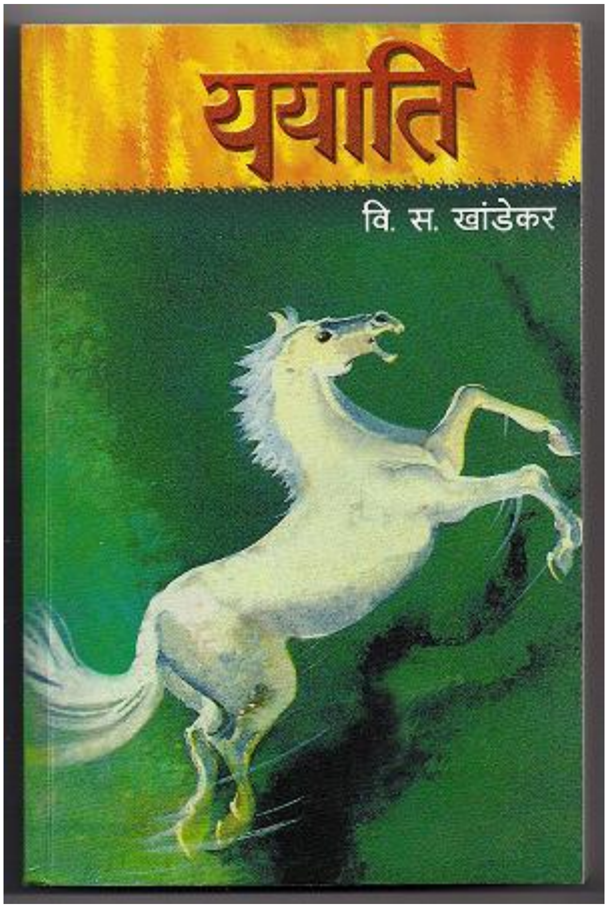
ययाति
वि. स. खांडेकर

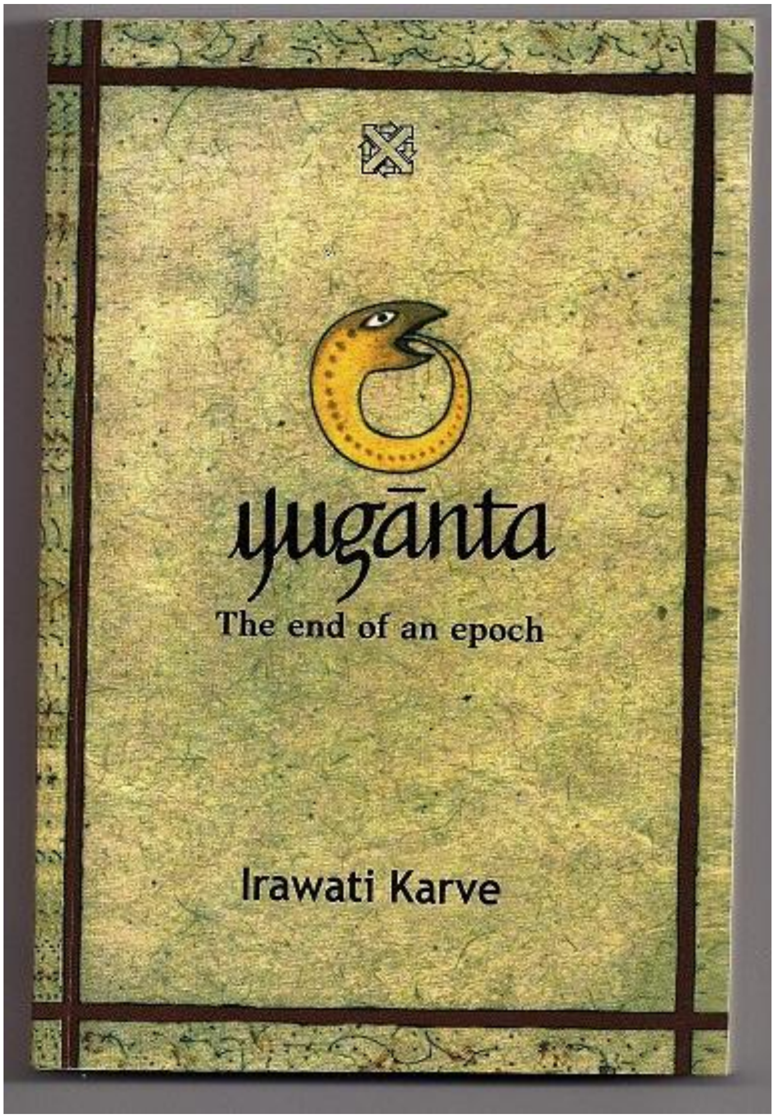
Yugānta
The end of an epoch
Irawati Karve